

SÖZLEŞMELER HUKUKUNDA CONSIDERATION/SÖZLEŞMEYLE BAĞLANMA NİYETİ KAVRAMI VE CAUSA/HUKUKİ NEDEN İLE İŞLEVSEL DENKLİĞİ MESELESİ

*Çağdaş Evrim ERGÜN**

GİRİŞ

Hukuk sistemleri, bağlayıcı bir taahhüdün, yani bir sözleşme ilişkisinin ortaya çıkabilmesi için bir takım koşulların gerçekleşmesini şart koşmaktadırlar. Örneğin, Roma Hukukunda, “*iki veya daha çok kişi aynı sonuç ve anlaşmada buluşurlarsa*” sözleşme kurulmuş kabul edilmekteydi.¹ Bu koşul, Roma Sözleşmeler Hukukunda bir sözleşmenin oluşabilmesi için gerekli asgari ortak koşuldu. Buna ilave olarak, her sözleşme için ayrı birtakım başka koşulların da gerçekleşmesi gerekiyordu. Başka bir ifadeyle, uygulattırılabilme özelliğini haiz, bağlayıcı bir sözleşme ilişkisinin kurulabilmesi için, taraflar arasındaki anlaşmanın, “*her birinin kendine özgü koşulları olan belirli bir sözleşmeler listesinde*” karşılığının olması gerekiyordu.²

Bütün modern hukuk sistemlerinde, bağlayıcı bir sözleşmenin doğabilmesi için, tarafların iradelerinin birbirine uygun olmasının yanı sıra, bir takım ilave koşullar aranmaktadır. Örneğin, Roma Hukukundan büyük

* Exeter Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yüksek Lisans Programı Mezunu; Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Doktora Öğrencisi; Ankara Barosuna Kayıtlı Avukat.

¹ “*Et est pactio duorum pluriumve in idem placitum et consensus.*” Digesta, 2. Kitap 14. Fasil.

² Wicks, J., *Consideration in the Law of Simple Contract*, London 1939, p. 1.

ölçüde etkilenen Fransız Medeni Kanunu'nda "sebepl"³ (*cause*), Alman Medeni Kanunu'nda ise "niyet"⁴ (*wille*) kavramları, bir sözleşme ilişkisinin kurulması için varolması gereken unsurlar olarak düzenlenmektedir. İngiliz Hukuku'nda ise, bağlayıcı bir sözleşmenin doğması için, ya resmi veya damgalı bir sözleşmenin var olması ya da taraflar arasındaki ilişkide bir *consideration*'ın bulunması gerekmektedir. Bu kavram, Anglo-Amerikan Hukukunda, uygulattırılabilir-bağlayıcı sözleşmeler ile (*simple contracts*) bağlayıcı olmayan sözleşmeler (*bare agreements*) veya *nuda pacta* arasındaki ayrımı belirlemek için kullanılmaktadır.⁵

Görüldüğü üzere, tüm modern hukuk sistemleri, bağlayıcı taahhütler ile bağlayıcı olmayan taahhütler arasında bir ayrım yapma ve buna yönelik kıstaslar oluşturma gereği duymuşlardır. Bu amaçla Roma Hukukunda ve onun etkisiyle Kıta Avrupası Hukukunda *causa* kavramı, Anglo-Amerikan Hukukunda ise *consideration* kavramı geliştirilmiş ve bu sayede bağlayıcı ve uygulattırılabilir bir sözleşmenin varlığı bu koşulların gerçekleşmesi şartına bağlanmıştır.

Bu incelemede, ilk olarak yukarıda söz edilen *causa* ve *consideration* kavramlarının anlamları ve tarihi gelişimleri ele alınacaktır. Ardından, bu iki kavramın hukuki nitelikleri ve özellikleri incelenecektir. Ardından, *causa* ve *consideration* kavramlarının işlevleri meselesi incelenecek ve Kıta Avrupa hukukunun ve Anglo-Amerikan hukukunun bu iki kavramının işlevsel açıdan birbirlerine denk olup olmadıkları sorusu cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

I. CAUSA KAVRAMININ HUKUKİ NİTELEMESİ

1. Tanım

Roma Hukukunda *causa* kavramı çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Esas itibariyle sebep anlamına gelmekle birlikte, tarafların sözleşme ile istedikleri amaç anlamında *causa contrahendi*, uzak sebep anlamında *causa prateria*, hile veya ikrah sebebi anlamında *metus causa* veya *dolus causa* ve bir borç ilişkisinin hukuki sebebi anlamında *causa obligationum* şeklinde de kullanılmaktadır.⁶ Roma Hukukunda, borç ilişkisinin hukuki sebebi olarak dört farklı *causa* kavramından söz edilmektedir. Bunlar, ifa sebebi anlamına gelen *causa solvendi*, alacak sebebi anlamına gelen *causa credendi*,

³ Timbal, P. C., *Les Obligation Contractuelles dans le Droit Français D'Après la Jurisprudence du Parlement*, Cilt 2, Paris 1977, s. 509

⁴ Alman Medeni Kanunu Madde 116 vd.

⁵ *Ibid.* s. 2.

⁶ Umur, Z., *Roma Hukuku Lûgatı*, İstanbul, 1983; Yılmaz, E., *Hukuk Sözlüğü*, Ankara 1996 (1996).

bağışlama sebebi anlamına gelen *causa donandi* ve cihaz sebebi anlamına gelen *causa dotis*'tir.⁷

Bu incelemede “sözleşmenin nedeni” anlamına gelen *causa* kavramı ele alınacaktır. Sözleşmeler hukuku bakımından *causa* kavramını, genel olarak bir sözleşmede, tarafların o sözleşmeyi akdetmelerine yol açan hukuki sebep olarak tanımlamak mümkündür. Ancak, *causa*'nın sözleşmelerin kurulması için zorunlu bir unsur olarak kabul edildiği her ülkede *causa* tanımı aynı şekilde yapılmamaktadır.

Örneğin, Fransız Medeni Kanunu'nda “*herhangi bir sebebe dayanmayan veya yanlış ya da hukuka aykırı bir sebebe dayanan yükümlülüklerin hiçbir hükmü olamaz*”⁸ denilmektedir. Fransız Medeni Kanunu'nun 1132. Maddesi, 1131. Maddede yer alan hukuka aykırı sebep kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “*Bir sebep, kanunlar tarafından yasaklanmış veya örf ve adet kurallarına ya da kamu düzenine aykırı ise hukuka aykırıdır.*”⁹

İspanyol Medeni Kanunu ise “*ivazlı sözleşmelerde bir şeyin veya hizmetin sözleşmenin diğer tarafı tarafından edimi veya taahhüdü, [...] ivazsız sözleşmelerde ise ivazsız olarak edim veya taahhütte bulunan tarafın cömertliği, sözleşmenin her iki tarafı için bir causa olarak kabul edilir.*”¹⁰

Şili Medeni Kanunu ise “*causa, bir anlaşma veya sözleşmenin nedenidir (motive)*”¹¹ hükmüne yer vermekte ve İspanyol Medeni Kanunu'nda olduğu gibi ivazsız sözleşmelerde sözleşme tarafının cömertliğinin *causa* için yeterli olduğu belirtilmektedir.¹²

2. Tarihsel Gelişim

Causa kavramı, esas itibarıyla Roma Hukukuna ait bir kavramdır. İlk olarak, *Digesta*'da, isimli bir akit olmasa bile *causa* mevcut ise bir yükümlülüğün doğduğu, başka bir deyişle, *causa*'nın, isimsiz akitler bakımından kurucu bir unsur olduğu belirtilmiştir.¹³ *Causa* kavramı,

⁷ Umur, Z., *Roma Hukuku*, İstanbul 1967, s. 115 (1967).

⁸ Orijinal metin şu şekildedir: “*L'obligation sans cause, ou sur une fausse cause, ou sur une cause illicite, ne peut avoir aucun effet.*”

⁹ Orijinal metin şu şekildedir: “*La cause est illicite, quand elle est prohibée par la loi, quand elle est contraire aux bonnes moeurs ou à l'ordre public.*”

¹⁰ İspanyol Medeni Kanunu Madde 1274. Türkçe'ye tercüme söz konusu metnin İngilizce tercümesinden yazar tarafından yapılmıştır.

¹¹ Şili Medeni Kanunu Madde 1467. Türkçe'ye tercüme söz konusu metnin İngilizce tercümesinden yazar tarafından yapılmıştır.

¹² Bkz. “*Consideration v. Causa in Roman-American Law*”, Michigan Law Review, HeinOnline, Mich. L. Rev., Yıl: 1905-1906, Sayı: 4, s. 635.

¹³ “*Et si in alium contractum res non transeat, subsit tamen causa, [...] esse obligationem. [...] sed cum nulla subest causa, propter conventionem hic constat non posse constitui obligationem.*” *Digesta*, 2. Kitap, 14. Fasil.

Digesta'da ayrıca *stipulatio*'lara, yani sözlü şekle tabi sözleşmelere ilişkin olarak düzenlenmiştir. Ancak, sebepli ve yalın *stipulatio*'lar arasında bir ayırım yapılmış ve *causa*'nın sebepli *stipulatio*'lar için kurucu bir unsur olduğu, buna karşın, yalın *stipulatio*'lar açısından ise ancak taahhütte bulunulan kili tarafından defa ileri sürülmesi halinde dikkate alınacağı belirtilmiştir.¹⁴ Ancak, Glassotorlar döneminde *stipulatio*'nun yazılı şekle tabi bir akit haline gelmesi ile birlikte, sebepli ve yalın *stipulatio*'lar arasındaki bu ayırım önemini yitirmiş ve *causa*, *stipulatio*'ların kurucu bir unsuru haline gelmiştir. *Causa* kavramı, Skolastik Dönemde de önemini korumaya ve sözleşmelerin kurucu unsuru olarak değerlendirilmeye devam etmiştir.¹⁵

Causa kavramı, Roma Hukukunda sadece akitler (*contractus*) için değil, *pactum*'lar (*pacta*) açısından da önem arz etmektedir. İmparatorluk Döneminde, *causa*'nın *pactum*'lara etkisi bakımından hukuki etkileri olan *pacta vesita*'lar ve olmayan *pacta nuda*'lar arasında bir ayırım yapılmış ve *causa*'nın sadece *pacta vesita*'lar açısından bir kurucu unsur olduğu belirtilmiştir.¹⁶ Skolastik Döneme gelindiğinde ise, hem *pacta vesita*'lar hem de *pacta nuda*'ların hukuki sonuçlar doğurduğu belirtildiğinden dolayı, *causa*'nın, her ikisinin de kurucu unsuru olduğu kabul edilmiştir.¹⁷

Causa kavramı, Alman Pandekt Hukuk Okulu sayesinde Kıta Avrupası hukukuna da geçmiş ve günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. Günümüzde, Arjantin¹⁸, Belçika¹⁹, İtalya²⁰, İspanya²¹, Şili²² ve Fransa'da²³ *causa*'nın sözleşmelerin kurucu unsuru olarak düzenlendiğini görmekteyiz.

Örneğin, yukarıda belirtildiği üzere, Fransız Medeni Kanunu'nun 1131. Maddesi, "*herhangi bir sebebe dayanmayan veya yanlış ya da hukuka aykırı bir sebebe dayanan yükümlülüklerin hiçbir hükmü olamaz*" hükmüne yermektedir.²⁴

¹⁴ Zimmermann, R., *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*, 1990, s. 508 et seq.

¹⁵ Gordley, J., *The Enforceability of Promises in European Contract Law*, Cambridge 2001, s. 3.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Bkz. Örn. Baldus de Ubaldis, *Commentaria Corpus Juris Civilis*, Venice 1577; Atif yapan: Gordley, J., a.g.e. s. 4.

¹⁸ "*Causa and Consideration in the Law of Contracts*", Lorenzen, E. G., Yale Law Journal, Hein Online, Mayıs 1919, Sayı: 7, s. 623

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*

²¹ "*Consideration v. Causa in Roman-American Law*", Michigan Law Review, HeinOnline, Mich. L. Rev., Yıl: 1905-1906, Sayı: 4, s. 635.

²² *Ibid.*

²³ Timbal, P. C., a.g.e. s. 509.

²⁴ Orijinal metin şu şekildedir: "*L'obligation sans cause, ou sur une fausse cause, ou sur une cause illicite, ne peut avoir aucun effet.*"

3. Objektif Bir Unsur Olarak Causa ve Saik Ayrımı

Bu incelemede *causa* kavramı, yukarıda da belirtildiği üzere, “*iusta causa*” anlamında, yani bir hukuki işlemde, tarafların o işlemi yapmalarına yol açan hukuki sebep anlamında ele alınacaktır. Ancak burada kullanılan “hukuki sebep” kavramının doğru tanımlanması ve kendisine anlamca yakın kavramlarla karıştırılmaması son derece önemlidir.

Sebep ve saik kavramlarının aralarındaki farkların ortaya konmasında fayda vardır: Saik kavramı, belirli bir kimseyi ilgilendiren sübjektif âmiller olarak tanımlanabilir.²⁵ Örneğin, bir kimse bir arabayı, rengini sevdiği için veya birisine hediye etmek için almış olabilir. Bunlar o kişinin satın alma işlemi yapmadaki saikleridir. Buna karşın, hukuki sebep kavramı, bir kimsenin bir hukuki işlemi yaparken elde etmek istediği ve hukuk düzeninin o hukuki işleme bağladığı objektif neticeyi ifade etmektedir. Örneğin, hukuk düzeninin karz işlemine bağladığı hukuki netice, belirli bir miktar parayı kullanma imkanını elde etmektir. Bu netice, hukuki muameleyi yapan kişiye göre değişmemektedir. Yani karz işlemi yapan kişi kim olursa olsun, belirli bir miktar parayı kullanma imkanını elde etme amacını gütmektedir. Bu amaç, o işlemin hukuk düzeni tarafından öngörülen objektif bir unsurudur ve hukuki sebep olarak adlandırılmaktadır.

Hukuk düzeni, bir kimsenin bir hukuki işlemi yapma saikleriyle kural olarak meşgul olmaz. Dolayısıyla saikler, hukukî işlemin geçerli olup olmaması konusunda etkili değildir. Buna karşın, hukuki sebep, işlemin objektif unsurudur ve adeta ferdin iradesi karşısında, hukuk düzeninin iradesi gibi, hukuki bir işlemde doğan bir hakkın kazanılmasını veya kaybını, hukukî bakımdan haklı göstermektedir ve böylece, yapılan hukuki işlemlerin başkalarına bir zarar vermediğini gösteren unsurudur.²⁶

II. CONSIDERATION KAVRAMININ HUKUKİ NİTELEMESİ

1. Tanım

Anglo-Amerikan hukukunda kullanılan *consideration* kavramı, genel olarak bir sözleşmenin bir tarafın taahhüdünü yerine getirmesi karşılığında karşı tarafın sağladığı menfaat, çıkar veya fayda ya da sözleşmenin karşı tarafınca maruz kalınan zarar, kayıp veya sorumluluk şeklinde tanımlanabilir. *Consideration* kavramının geleneksel tanımı İngiltere’de 1875 tarihli *Currie v. Misa* kararında yapılmıştır. Buna göre *consideration*, “*ya bir taraf lehine doğan hak, menfaat, fayda veya çıkarı ya da diğer tarafta*

²⁵ Eren, F., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt I, İstanbul 1994, s. 56; ve Umur, Z., (1967) 113.

²⁶ Umur, Z., (1967) 114.

verilen veya diğer tarafta maruz kalınan ya da üstlenilen tahammül yükümlülüğü, zarar, kayıp veya sorumluluğu ifade etmektedir.”²⁷

1915 tarihli *Dunlop Pneumatic Tyre Co v. Selfridge Ltd* kararında ise cebren uygulattırılabilirlik unsurunu da içeren bir *consideration* tanımı yapılmaktadır. Buna göre *consideration* kavramı, “bir tarafın hareketi veya hareketsiz kalması ya da taahhüdü” olarak nitelendirilmekte ve “diğer tarafın taahhüdünün satın alınması karşılığında verilen şey” olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, bu şekilde “satın alınan” bir taahhüdün cebren uygulattırılabilir nitelikte olduğu belirtilmektedir.²⁸

Amerikan Mahkemeleri de *consideration* kavramını benzer bir şekilde tanımlamaktadır. Örneğin, 1850 tarihli bir *Logan v. Lee* kararında Arkansas Yüksek Mahkemesi, “taahhüt edilen kişi bir takım zorluklara maruz kalıyor veya dezavantajlar yaşıyorsa ya da taahhüt eden arzu ettiği bir faydayı elde ediyorsa, taahhüt eden taahhüdü ile hukuken bağlıdır” demek suretiyle, *consideration* kavramını, İngiliz Mahkemeleri tarafından yapılan ve yukarıda belirtilen nitelemelere benzer bir şekilde tanımlamaktadır.²⁹

Görüldüğü üzere, *consideration* kavramı sadece nakdi veya aynı bir karşılığı değil, çok daha geniş bir kavramı ifade etmektedir. Gerçekten de, bir taraf lehine bir hak veya menfaatin doğması, veya bir hak veya menfaat söz konusu olmasa bile sadece karşı tarafın bir zarara ya da riske maruz kalması, veya bunların hiçbirisi olmadan, taraflar arasında hukuki bir ilişkinin kurulması, değiştirilmesi veya sona erdirilmesi *consideration* olarak kabul edilmektedir.

2. Taahhüt Edilen Tarafından Verilmesi

Consideration, taahhüt edilen tarafından verilmelidir. *Consideration* kavramının hukuki niteliğinden ve özelliklerinden söz edebilmek için öncelikle “taahhüt” kavramının tanımlanması gerekmektedir. Taahhüt, sözleşmenin taraflarından birisinin veya her ikisinin karşılıklı olarak yapma, yapmama, verme veya vermeme borcu altına girmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla, sözleşmenin taraflarını taahhüt eden ve taahhüt edilen olarak isimlendirmek mümkündür. Taahhüt karşısında sözleşmenin diğer tarafının bir *consideration* sunması gerekir. Bu, bir eylem olabileceği gibi, karşı bir taahhüt şeklinde de olabilir.

Bir sözleşmede *consideration*'ı sunmakla yükümlü olan kişi, söz konusu *consideration* karşılığında karşı tarafın taahhüdünü yerine getirmesini isteme hakkını kazanır. Başka bir ifadeyle, bir taahhüdün yerine

²⁷ *Currie v. Misa* (1875) LR 10 EX 153.

²⁸ *Dunlop Pneumatic Tyre Co v. Selfridge Ltd* (1915) AC 847.

²⁹ *Logan v. Lee*, Supreme Court of Arkansas (1850), 5 Eng. 585, 587.

getirilmesinin talep edilebilmesi için, karşılığı olan *consideration*'ın sunulmuş olması gerekir.³⁰

Buna karşın, bu kuralın bir takım istisnaları bulunmaktadır. Örneğin, senede bağlanmış mühürlenmiş sözleşmeler (*contracts under seal*), *consideration* sunulmuş olsun ya da olmasın, tarafları bağlayıcı niteliktedirler.³¹ Ayrıca, tedavül kabiliyetini haiz (*negotiable*) sözleşmeler de *consideration* bulunsun ya da bulunmasın, hukuki açıdan bağlayıcıdır.³²

3. *Consideration*'ın Yeterli Olması

A. Yeterlilik ve Uygunluk

Consideration'ın, sözleşmenin diğer tarafının taahhüdüne karşılık olarak sunulduğu yukarıda belirtilmişti. Bu bölümde, taahhüt ile *consideration* arasında nasıl bir ilişki bulunması gerektiği konusu incelenecektir. Bu konuda temel kural, *consideration* ile taahhüdün birbirine uygun olmasının gerekmemesidir. Buna karşın, *consideration*'ın taahhüdün yerine getirilmesi için yeterli olması şartı aranmaktadır.

(i) *Consideration*'ın "yeterliliği" (*sufficiency*):

Buradaki yeterlilik kavramından, sözleşmenin karşı tarafının taahhüdü ile *consideration* arasındaki yeterlilik değil, *consideration*'ın taşıdığı özellikler itibariyle yeterliliği anlaşılmalıdır. Gerçekten de, her türlü menfaat *consideration* olarak değerlendirilemez. *Consideration* kavramından söz edebilmek için, ekonomik karşılığı olan bir değer söz konusu olması gerekmektedir. Örneğin, bir eylemin yapılmasındaki saik, tek başına *consideration* olarak kabul edilemez.³³

(ii) *Consideration* ve taahhüt arasındaki "uygunluk" (*adequacy*):

Anglo-Amerikan hukukunda mahkemeler *consideration*'ın değerinin karşı tarafın taahhüdüne uygun olup olmadığı meselesi ile ilgilenmezler. Bu husus, *Thomas v. Thomas* kararında şu şekilde ifade edilmiştir: "Eğer *icapta bulunan taraf karşı taraftan bir eylemde bulunmasını talep ediyorsa, bu eylemin icapta bulunan tarafın zihnindeki gerçek değere sahip olup olmadığını mahkemenin değerlendirme hakkı yoktur. Söz konusu hareket,*

³⁰ *Coull's Bagots Executor & TTEE Ltd* (1967) ALR 385.

³¹ "The Consideration of a Contract at Law and in Equity", American Law Register, March 1854, HeinOnline, 2 Am. L. Reg. 257 (November 1853 to November 1854), s. 261.

³² Guest, A. G., *Anson's Principles of the English Law of Contract and of Agency in its Relation to Contract*, Oxford 1964, s. 90.

³³ *White v. Bluett* (1853)23 LJ Ex 36.

icapta bulunan tarafından talep edildiği için, consideration'ın bir parçası haline gelmiştir."³⁴

İngiliz Mahkemeleri istikrar arz eden bir biçimde, cüzi değere sahip hareketlerin de *consideration* teşkil edebileceği yönünde kararlar vermişlerdir. 1838 tarihli *Bainbridge v. Firmstone*³⁵, 1908 tarihli *De La Bere v. Pearson Ltd*³⁶ ve 1960 tarihli *Chappell & Co Ltd v. Nestle Co Ltd*³⁷ kararları bunlara örnek olarak gösterilebilir. Örneğin, 1960 tarihli *Chappell & Co Ltd v. Nestle Co Ltd* kararında, Nestle şirketi, ürünlerini satmak için bir kampanya düzenleyerek, kendi çikolatalarının ambalajından üç tane biriktirenlerin bir müzik kaydını normalden daha ucuz bir fiyata satın alabileceklerini halka duyurmuştur. Bu ambalajların *consideration*'ın bir parçası olup olmadığına ilişkin söz konusu davada, ambalajların herhangi bir değeri olmadığı, Nestle tarafından müşterilerden geri alındıktan sonra atıldıkları ve dolayısıyla, *consideration*'ın bir parçası olarak görülmemeleri gerektiği ileri sürülmüştür. Ancak, Mahkeme, kendisine *consideration* verilen tarafın, neyi *consideration* olarak kabul edeceğini belirleme hakkına sahip olduğunu ifade etmiştir ve söz konusu ambalajları Nestle şirketi açıkça *consideration* olarak kabul ettiğini halka duyurduğu için, değersiz olsalar bile *consideration*'ın bir parçası olduğuna hükmedilmiştir.

B. Mevcut Yükümlülüklerin İfası

Consideration'ın yeterliliğine ilişkin bir diğer mesele de, mevcut bir yükümlülüğün ifasının *consideration* olarak kabul edilip edilmediğidir. Bir kimse, hukuken zaten yapmakla yükümlü olduğu bir edimi ifa etmeyi taahhüt ederse, o kimsenin bu taahhüdü *consideration* olarak değerlendirilebilecek midir? Bu meseleyi üç farklı ihtimale göre değerlendirmek gerekmektedir:

(i) Bir kimsenin kanunlar uyarınca ifa etmek zorunda olduğu bir edimi taahhüt etmesi:

Bu durumda, geçerli bir *consideration*'ın varlığından söz etmek mümkün değildir. Örneğin, bir polisin, kanunlar uyarınca zaten korumakla yükümlü olduğu bir kimseyi korumayı taahhüt etmesi, *consideration* olarak değerlendirilemez. 1831 tarihli *Collins v. Godefroy*³⁸ kararı bu tür bir taahhüdün *consideration* olarak kabul edilemeyeceğini açıkça belirtmektedir.

(ii) Bir kimsenin zaten sözleşme uyarınca ifa etmekle yükümlü olduğu bir edimi sözleşmenin diğer tarafına taahhüt etmesi:

³⁴ *Thomas v. Thomas* (1842) 2 QB 851.

³⁵ *Bainbridge v. Firmstone* (1838) 1 P & D 2.

³⁶ *De La Bere v. Pearson Ltd* (1908) 1 KB 280.

³⁷ *Chappell & Co Ltd v. Nestle Co Ltd* (1960) AC 87.

³⁸ *Collins v. Godefroy*, Kings Bench (1831) 1.B. & Ad. 950.

Bu durumda, geçerli bir *consideration* bulunmamaktadır. 1809 tarihli *Stilk v. Myrick*³⁹ kararı bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Adı geçen karara konu olayda, bir gemi kaptanı, mürettebatıyla sözleşme yaparak kendilerine ayda 5 Sterlin ödemeyi taahhüt etmiştir. Ancak, seyir sırasında mürettebattan iki denizci gemiden kaçmışlardır. Bunun üzerine kaptan, diğer denizcilerin yolculuk sonuna kadar gemiyi terk etmemeleri durumunda kendilerine gemiyi terk eden iki denizcinin ücretlerini de paylaştırmayı taahhüt eder. Yolculuk sonunda kaptan taahhüt ettiği ilave ödemeyi yapmaz ve bunun üzerine denizciler kaptan aleyhine dava açarlar. Söz konusu davada mahkeme, denizcilerin zaten ilk sözleşmeleri uyarınca gemiyi terk etmemekle yükümlü olduklarını, ve dolayısıyla, taahhütte bulunan kişiyle daha önceden yaptıkları bir sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini *consideration* olarak gösteremeyeceklerini belirtmiş ve kaptanın ilave ödeme yapmakla yükümlü olmadığına karar vermiştir.

Buna karşın, söz konusu kuralın bir takım istisnaları, İngiltere’de mahkemeler tarafından zaman içerisinde oluşturulmuştur. Örneğin, 1857 tarihli *Hartley v. Ponsonby*⁴⁰ kararında, benzer bir olay söz konusu olmasına rağmen, *consideration*’ın ve bağlayıcı bir taahhüdün varlığını kabul etmiştir. Söz konusu olayda, bir geminin kaptanı, mürettebatının gemiyi terk etmemesi halinde kendilerine ilave 40 Sterlin vermeyi taahhüt etmiştir. Gemi İngiltere’den 36 denizci ile yola çıkmasına karşın, seyahat esnasında 17 denizci gemiyi terk etmiş ve Kaptan bunun üzerine kalan 19 denizci ile Bombay Limanına kadar varılması halinde ilave ödeme yapmayı taahhüt etmiştir. Gemi, 19 denizciyle Bombay Limanına varmıştır. Ancak İngiltere’ye geri döndüğünde, kaptan ilave 40 Sterlini ödememiştir. Bunun üzerine açılan davada kaptan kendini savunurken, geminin tüzüğünde denizcilerin yolculuk sonuna kadar gemiyi terk etmeme yükümlülüklerinin zaten düzenlendiğini ve denizcilerin sözleşme akdederek bu tüzüğü kabul ettiklerini, dolayısıyla, Bombay’a kadar gemiyi terk etmeme taahhüdünün mevcut bir sözleşmenin ifası olduğunu ve *consideration* niteliğinde olamayacağını söylemiştir. Ancak mahkeme, gemiyi Bombay’a kadar terk etmeme taahhüdünün mevcut bir akdi yükümlülüğe dayandığını kabul etmekle beraber, somut olayda 19 kişiyle Bombay’a kadar gitmenin çok tehlikeli olduğunu ve kaptanın bunu gemi tüzüğü uyarınca talep etmesinin “makul” olmadığını belirtmiş ve dolayısıyla, denizcilerin Bombay’a kadar gemiyi terk etmeme yönündeki ikinci taahhütlerini yaparken serbest iradelerini kullandıklarını, yani bir *consideration*’ın ve kaptan açısından bağlayıcı bir taahhüdün mevcut olduğuna hükmetmiştir.

1979 tarihli *North Ocean Shipping v. Hyundai Construction Co Ltd*⁴¹ kararı da, bir kimsenin bir sözleşme uyarınca ifa etmekle yükümlü olduğu

³⁹ *Stilk v. Myrick*, Kings Bench (1809) 2 Camp 317.

⁴⁰ *Hartley v. Ponsonby* (1857) 7 E & B 872.

⁴¹ *North Ocean Shipping v. Hyundai Construction Co Ltd*. (1979) QB 705.

bir edimi o sözleşmenin diğer tarafına taahhüt etmesi durumunda *consideration* olmayacağı ilkesine bir istisna getirmektedir. Buna göre, eğer yeni taahhüt, mevcut sözleşme kapsamındaki edim yükümlülüğünü aşılıyorsa, bu takdirde geçerli bir *consideration*'ın varlığı kabul edilir. Yeni taahhüdün mevcut edimi az veya çok aşmasının burada bir önemi yoktur.

İngiliz mahkemeleri yakın bir geçmişte, taahhüt edene karşı üstlenilmiş mevcut bir akdi yükümlülüğün *consideration* olarak kabul edilemeyeceği ilkesini büyük oranda etkisiz hale getiren kararlar almışlardır. Örneğin, 1989 tarihli *Williams v Roffey Bros & Nicholls (Contractors) Ltd*⁴² kararında, bir müteahhit, bir binanın yenilenmesi için bir sözleşme yapmış ve ardından alt müteahhitlerle anlaşmıştır. Ancak alt müteahhitlerle yaptığı sözleşmelerde olması gerekenden az bir ücret öngörülmüş ve dolayısıyla alt müteahhitler bir süre sonra işe devam edemez hale gelmişlerdir. Bunu gören ve ücretin başlangıçta az belirlendiğinin farkında olan müteahhit, alt-müteahhitlerin işi süresinde tamamlamaları halinde kendilerine ilave bir ödeme yapmayı taahhüt etmiş, ancak bu ödemeyi yapmayınca alt-müteahhitler dava açmıştır. Müteahhit savunmasında, ikinci taahhüdün bir *consideration*'ının olmadığını, çünkü alt-müteahhitlerin işi süresinde bitirme yükümlülüğünün zaten ilk sözleşme uyarınca mevcut olduğunu ileri sürmüştür. Ancak mahkeme, somut olayda müteahhidin verdiği ikinci taahhüt karşılığında esasında bir menfaati olduğunu, ve bu menfaatin, işin gecikmemesi sayesinde cezai şart ödememek olduğunu belirtmiştir. Bu karar ile, mevcut yükümlülüğün taahhüt edilmesi durumunda bile, eğer taahhütte bulunanın bir menfaati oluyorsa, bu menfaat ister karşı taraftan gelsin, ister üçüncü kişilerden, bu durumda *consideration*'ın ve dolayısıyla bağlayıcı bir taahhüdün varlığı kabul edilir. Bu Karar öğretide, yukarıda incelenen 1809 tarihli *Stilk v. Myrick* kararının önemli ölçüde sona erışı olarak nitelendirilmektedir.⁴³

iii) Bir kimsenin bir sözleşme kapsamında üstlendiği bir edimi, o sözleşmeye taraf olmayan üçüncü bir kişiye taahhüt etmesi:

Bu durum içtihatlarda çok fazla düzenlenen bir konu değildir, çünkü bir kimsenin sözleşme kapsamında üstlendiği bir edimi, o sözleşmeye taraf olmayan üçüncü bir kişiye taahhüt etmesi uygulaması fazla olmayan bir durumdur. Dolayısıyla, istikrar arz eden bir içtihattan söz edebilmek mümkün değildir ve her somut olayda durum tartışılmış ve somut olayın özelliklerine göre bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Örneğin, 1600 tarihli *Sherwood v. Woodward*⁴⁴ kararında, bir peynir satıcısı, belirli bir miktar para karşılığında bir miktar peynir satmayı taahhüt

⁴² *Williams v Roffey Bros & Nicholls (Contractors) Ltd*, Court of Appeals (1989) 1 All ER 512.

⁴³ Badger, R., "Genre Descriptions of Law Reports and Some Implications for EAP", CELT, Stirling Üniversitesi, 2000.

⁴⁴ *Sherwood v. Woodward* (1600), Croke Elizabeth, 700.

etmiştir. Ancak, peyniri satın alan kişinin babası, peynirin teslim edilmesini garanti etmek amacıyla, bedeli çocuğunun ödememesi halinde kendisinin ödeyeceğini belirtmiştir. Bu durumda, peynir satıcısı ve alıcısı arasındaki ilk sözleşmeye ilave olarak, aynı konuda, peynir satıcısı ile baba arasında ikinci bir sözleşme yapılmıştır. İkinci sözleşme uyarınca peynir satıcısının yerine getireceği edim, yani peyniri teslim borcu, zaten birinci sözleşme uyarınca üçüncü bir kişiye karşı yüklenmiş olduğu ve yerine getirmesi gereken bir edimdir. Baba, parayı ödememesi üzerine peynir satıcısı tarafından açılan davada, peynir satıcısının bir sözleşme kapsamında üstlendiği edimi, o sözleşmeye taraf olmayan kendisine taahhüt ettiğini, ve bunun *consideration* olarak değerlendirilemeyeceğini ileri sürmüştür. Ancak, mahkeme, babanın söz konusu ikinci sözleşmeyi imzalamakta bir menfaati bulunduğunu ve bu menfaatin de teslimim gerçekleşmesini garanti etmek olduğunu belirtmiştir. Gerçekten de, eğer bu ikinci sözleşme yapılmıyorsa, teslimin gerçekleşmeme riski mevcuttu ve bu ikinci sözleşme ile baba, teslimi sağlamak için dava açma yükünden kurtulmuş olmaktadır.

4. Geçmiş *Consideration*, *Consideration* Değildir Kuralı ve İstisnaları

Eğer bir eylem, karşı tarafın taahhütte bulunmasından önce gerçekleştiriliyorsa, o eylem *consideration* olarak değerlendirilemez, ve dolayısıyla bir sözleşme doğmuş olmaz.⁴⁵ Kural bu olmakla beraber, kuralın istisnaları da içtihatlarla zaman içerisinde oluşturulmuştur.

1616 tarihli *Lampleigh v. Braithwait*⁴⁶ kararı, “geçmiş *consideration*, *consideration olmaz*” kuralının en eski tarihli istisnalarından bir tanesini teşkil etmektedir. Söz konusu olayda Braithwait, bir adam öldürür ve cezalandırılmamak için Lampleigh’den kendisine yardım etmesini ister. Braithwait’in talebi, Lampleigh’in krala giderek kendisi adına af dilemesidir. Lampleigh bunu gerçekleştirir ve Kral Braithwait’i affeder. Başlangıçta Braithwait, kraldan af dilemesi karşılığında Lampleigh’e herhangi bir para ödemeyi taahhüt etmemiştir. Ancak, kralın kendisini affetmesi üzerine, herhangi bir yükümlülüğü olmamasına karşın Lampleigh’e 100 Sterlin ödemeyi taahhüt eder. Buna karşın, taahhüdünü daha sonra yerine getirmez ve Lampleigh parayı ödemesi için Braithwait’e karşı dava açar. Söz konusu davada, öncelikle, bir geçmiş *consideration*’ın mevcut olduğu tespit edilmiştir. Gerçekten de, Lampleigh’in fiili, yani kraldan af dilemesi, Braithwait’in taahhüdünden daha önceki bir tarihte yapılmıştır. Mahkeme buna karşın bir sözleşmenin mevcut olduğunu söylemek suretiyle, “geçmiş *consideration*, *consideration olmaz*” kuralının istisnaları olduğunu kabul etmiştir. Kararına gerekçe olarak da, eylemin, yani af dileme işinin, sonradan taahhüdü yapan kişi tarafından talep edilmiş olmasını göstermiştir. Başka bir

⁴⁵ Örneğin, *Roscarla v. Thomas* (1842) 3 QB 234 ve *Re McArdle* (1951) Ch 669.

⁴⁶ *Lampleigh v. Braithwait*, Common Bench (1616) Hob 105.

ifadeyle, bir eylem, karşı tarafın taahhütte bulunmasından önce gerçekleştirilmiş olsa bile, şayet o eylemin yapılmasını daha sonra taahhütte bulunacak kişi talep ettiyse, *consideration*'ın ve dolayısıyla bağlayıcı bir sözleşmenin mevcut olduğu kabul edilmektedir.

“Geçmiş *consideration*, *consideration* olmaz” kuralının bir başka istisnası ise, taahhütte bulunulacağına eylem yapılmadan önce ima edilmiş olmasıdır. Bu istisna, 1863 tarihli *Kennedy v. Broun*⁴⁷ ve 1892 tarihli *Re Casey's Patents*⁴⁸ kararlarında belirtilmektedir. Her iki kararda da, bir eylem yapıldığı tarihte eğer karşılığında bir para ödeneceği izlenimi verildiyse, başka bir ifadeyle, bir taahhüt ima edildiyse, fiili olarak taahhüt söz konusu eylemden sonra yapılırsa bile bağlayıcı bir sözleşmenin var olduğu belirtilmektedir. Görüldüğü üzere, bir “geçmiş *consideration*” bulunmasına rağmen, eğer eylem yapılmadan önce bir taahhüt ima edilirse, geçerli bir *consideration*'ın varlığı kabul edilmektedir.

5. Dava Hakkından Vazgeçilmesinin *Consideration* Niteliğinde Olması

Bir tarafın dava hakkından vazgeçmesi, kural olarak *consideration* hükmündedir. Dolayısıyla, bir taahhüt karşılığında diğer tarafın bir dava hakkından vazgeçmesi durumunda geçerli bir *consideration*'ın varlığından söz edilebilecek ve sözleşme kurulmuş olacaktır.⁴⁹

Ancak, dava hakkından vazgeçmenin *consideration* hükmünde olabilmesi için, söz konusu davaya konu olacak olan iddianın geçerli bir iddia olması şartı aranmaktadır. Başka bir ifadeyle, geçerli olmayan bir iddiaya dayanılarak açılması düşünülen bir dava hakkından vazgeçen taraf, diğer tarafın taahhüdü karşılığında *consideration* sunmuş olmayacaktır ve dolayısıyla sözleşmenin varlığından söz edilemeyecektir.

Geçerli olup olmadığı belirli olmayan iddiaların geçerli sayılabilmesi için aranan şartlar İngiliz Mahkemeleri tarafından 1961 tarihli *Horton v. Horton*⁵⁰ ve 1997 tarihli *Fredman v. Union Group PLC*⁵¹ kararlarında ortaya konmuştur. Buna göre, geçerliliği tartışmalı olan bir iddianın geçerli addedilmesi için, (i) dava hakkından vazgeçen tarafın, söz konusu iddianın geçerli olduğuna inanması ve (ii) iddianın makul olması, yani mantıksız veya mesnetsiz olmaması gerekmektedir.

⁴⁷ *Kennedy v. Broun*, Common Pleas (1863) 13 C.B. 677, 740.

⁴⁸ *Re Casey's Patents*, *Stewart v. Casey* (1892) 1 Ch. 104.

⁴⁹ Smith, J. C. - Thomas, J. A. C., *a.g.e.* s. 3.

⁵⁰ *Horton v. Horton* (1961) 1 QB 215.

⁵¹ *Fredman v. Union Group PLC* (1997) EGCS 28.

SONUÇ: CONSIDERATION VE CAUSA KAVRAMLARININ İŞLEVSEL DENKLİKLERİ MESELESİ

Hukuk sistemleri, bağlayıcı taahhütler ile bağlayıcı olmayan taahhütler arasında bir ayırım yapma ve buna yönelik kıstaslar oluşturma gereği duymuşlardır. Bu amaçla Roma Hukukunda ve onun etkisiyle Kıta Avrupası Hukukunda *causa* kavramı, Anglo-Amerikan Hukukunda ise *consideration* kavramı geliştirilmiş ve bağlayıcı bir sözleşmenin varlığı bu koşulların gerçekleşmesi şartına bağlanmıştır.

Causa ve *consideration* kavramlarının işlev bakımından birbirlerine denk olup olmadıkları, yani *causa*'nın Roma Hukuku ve Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde yerine getirdiği işlevi ile *consideration*'ın Common Law hukuk sisteminde yerine getirdiği işlevinin birbirine denk olup olmadığı meselesi, öğretilerde tartışmalı bir konu teşkil etmektedir. Bir kısım düşünürler, bu iki kavramın işlevleri itibariyle birbirine denk olduklarını ileri sürmekte ve buna gerekçe olarak da, esas itibariyle her iki kavramın da ortaya çıkış gayesinin, yani bağlayıcı taahhütler ile bağlayıcı olmayan taahhütleri birbirinden ayırma gayesinin, aynı olmasını göstermektedirler.⁵² Buna karşın, bir kısım yazarlar ise bu görüşe katılmamakta ve bu kavramların, birbirlerinin yerini tutabilecek kavramlar olmadıklarını ileri sürmektedirler. Bu tartışmanın gerekçelerinin doğru olarak değerlendirilebilmesi için, işlevsel denklik kavramının tanımlanması son derece önemlidir.

Karşılaştırmalı hukukun temel ilkelerinden bir tanesi olan “işlevsel denklik ilkesi” (*principle of functional equivalence*), farklı hukuk sistemlerinde aynı ödevi gören, aynı işlevi yerine getiren ve söz konusu farklı hukuk sistemlerindeki veya toplumlardaki benzer sorunların giderilmesi amacıyla ortaya çıkmış kavram veya kurumların birbirleri ile karşılaştırılmasını ifade etmektedir.⁵³

Causa'nın Roma Hukuku ve Kıta Avrupası hukuk sistemlerindeki işlevi ile *consideration*'ın Common Law hukuk sistemindeki işlevinin birbirine denk olup olmadığı sorusunu cevaplandırabilmek için, öncelikle iki kavramın işlevsel denklikleri için nelerin gerekli olduğunu tespit etmek gerekmektedir:

Öncelikle, işlevsel açıdan denk iki kavramdan söz edebilmek için, söz konusu kavramların karşılaştırılabilir nitelikte olmaları gerekmektedir. “Sadece karşılaştırılabilir olanların karşılaştırılması ilkesi”⁵⁴ olarak adlandırılan bu ilke uyarınca, iki ayrı hukuk sisteminin ürünleri olan kavramların, usuldeki farklılıklarına rağmen, işlevsel açıdan denk olabilmeleri için, öncelikle birbirlerini karşılıyor olmaları gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, bir hukuk sistemindeki bir kavramı, başka bir hukuk

⁵² Örneğin, Blackstone, W., *Commentaries on the Laws of England*, London 1776, s. 442.

⁵³ İşlevsel denklik ilkesinin tanımı ve uygulanmasına ilişkin detaylı bilgi için bkz. Oğuz, A., *Karşılaştırmalı Hukuk*, Ankara 2003, s. 67-78.

⁵⁴ Bkz. Oğuz, A., *a.g.e.*, s. 70.

sistemindeki bir kavramla mukayese etmek için, o hukuk sisteminde kendisini daha iyi karşılayan başka bir karşılığının bulunmaması gerekir. Aksi halde, karşılaştırma olanağı bulunmayan iki kavramın işlevsel açıdan denk olup olmadıkları incelenmeye çalışılmış olacaktır. *Causa* ve *consideration* kavramları için bu kuralı değerlendirecek olursak, bu iki kavramın kendi hukuk sistemlerinde birbirlerini en iyi karşılayan kavramlar olduğunu görmekteyiz. Başka bir deyişle, Roma ve Kıta Avrupası hukuklarında geçerli olan *causa* kavramını Common Law hukuk sisteminde en iyi karşılayan kavram, *consideration* kavramıdır.

İkinci ve daha önemli olarak, işlevsel açıdan denk iki kavramın, kendi hukuk sistemlerinde aynı gaye ile ortaya çıkarılmış olmaları, başka bir ifadeyle, kendi hukuk sistemlerinde aynı sorunun çözümlenmesinde araç olarak kullanılıyor olmaları gerekmektedir. Bu kuralı, *causa* ve *consideration* kavramları açısından değerlendirecek olursak, her ikisinin de kendi hukuk sistemlerinde belirli hukuki işlemlere bağlayıcılık kazandırmak amacıyla kullanıldıklarını görmekteyiz. Başka bir ifadeyle, hem *causa*'nın hem de *consideration*'ın esas itibarıyla gayesi, bağlayıcı taahhütler ile bağlayıcı olmayan taahhütleri birbirinden ayırabilmektir.

İki farklı hukuk sisteminde aynı gaye ile sevk edilen iki kavramın işlevsel açıdan denk olmaları için, usul veya kullandıkları yöntemler açısından da birbirlerine benzer olmaları şart aranmamaktadır. Zira, her hukuk sistemi, benzer sorunları çözmek için farklı yöntemler kullanabilmektedirler. Dolayısıyla, karşılaştırmalı hukuk çalışmalarında, kavramların sadece işlevleri dikkate alınmalı ve ulusal hukuk düzenindeki kavramlardan bağımsız olarak düşünülmelidir.⁵⁵ Bu kuralı *causa* ve *consideration* kavramlarının işlevsel denklikleri açısından değerlendirecek olursak, bu iki kavramın kullandıkları yöntemlerin farklı olması, başka bir ifadeyle, *causa*'nın işlemlerin hukuki sebepleriyle, buna karşın *consideration*'ın taahhütlerin karşılığının olup olmamasıyla ilgilenmeleri, onların aynı gaye ile ihdas edilmiş kavramlar olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Gerçekten de, her iki kavramın da ortaya çıkış gayeleri, belirli taahhütlere bağlayıcılık kazandırmak olmuştur.

Sonuç olarak, *causa* ve *consideration* kavramları, işlevsel açıdan birbirlerine denk kavramlardır. Zira, “sadece karşılaştırılabilir olanların karşılaştırılması ilkesi” gereği olarak, Kıta Avrupası ve Common Law hukuk sistemlerinde birbirlerini karşılayan kavramlardır ve ikisinin gayesi de bağlayıcı taahhütler ile bağlayıcı olmayan taahhütler arasında ayırım yapılmasını sağlamaktır.⁵⁶ Ayrıca, ilkelerinin ve kullandıkları yöntemlerin

⁵⁵ Oğuz, A., *a.g.e.*, s. 70 ve orada yapılan atıf ile Zweigert/Kötz, *Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts*, 1996, s. 33

⁵⁶ *Causa* ve *consideration* kavramlarının işlevlerinin karşılaştırılmasına ilişkin olarak bkz. “*Causa and Consideration in the Law of Contracts*”, Lorenzen, E. G., *Yale Law Journal*, Hein Online, Mayıs 1919, Sayı: 7, s. 621 vd. ve “*Consideration v. Causa in Roman-*

farklı olması, yukarıda da izah edildiği üzere, bu iki kavramın işlevsel açıdan denk olmalarına engel teşkil etmemektedir.

KAYNAKÇA:

Kitap & Makale

1. Badger, R., *Genre Descriptions of Law Reports and Some Implications for EAP*, CELT, Stirling Üniversitesi, 2000.
2. Blackstone, W., *Commentaries on the Laws of England*, London 1776.
3. Buckland, W.W., Mc Nair, A.D., *Roman Law and Common Law: A Comparison in Outline*, Cambridge 1936.
4. "Causa and Consideration in the Law of Contracts", Lorenzen, E. G., Yale Law Journal, Hein Online, Mayıs 1919 Sayı: 7.
5. "Consideration v. Causa in Roman-American Law", Michigan Law Review, HeinOnline, 4 Mich. L. Rev. 19 (1905-1906)
6. Di Marzo, S., *Roma Hukuku*, İstanbul 1954.
7. Erdoğan, B., *Roma Hukuku*, İstanbul 1995.
8. Eren, F., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt I, İstanbul 1994.
9. Furmston, M. P., *Law of Contract*, Edinburgh 1986.
10. Gordley, J., *The Enforceability of Promises in European Contract Law*, Cambridge University Press 2001.
11. Guest, A. G., *Anson's Principles of the English Law of Contract and of Agency in its Relation to Contract*, Oxford 1964.
12. Kiralfy, A. K. R., *The English Legal System*, 8. Baskı, London 1990.
13. Oğuz, A., *Karşılaştırmalı Hukuk*, Ankara 2003.
14. Oğuz, A., *Roma Hukukunda Mülkiyetin Devir İşlemlerinden Biri Olan Traditio'nun Sebebe Bağlılığı*, AÜHF Dergisi, Cilt 47, Yıl 1998.
15. Smith, J. C. - Thomas, J. A. C., *A Casebook on Contract*, Sweet & Maxwell, Londra 1977.
16. "The Consideration of a Contract at Law and in Equity", American Law Register, March 1854, HeinOnline, 2 Am. L. Reg. 257 (November 1853 to November 1854).
17. Timbal, P. C., *Les Obligation Contractuelles Dans Le Droit Français D'Après La Jurisprudence du Parlement*, Cilt 2, Paris 1977.
18. Umur, Z., *Roma Hukuku Lûgatı*, İstanbul, 1983.
19. Umur, Z., *Roma Hukuku*, İstanbul 1967.
20. Wicks, J., *Consideration in the Law of Simple Contract*, London 1939.
21. Yılmaz, E., *Hukuk Sözlüğü*, Ankara 1996.

22.Zimmermann, R., *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*, 1990.

İncelenen Mahkeme Kararları

1. *Bainbridge v. Firmstone* (1838) 1 P & D 2.
2. *Chappell & Co Ltd v. Nestle Co Ltd* (1960) AC 87.
3. *Collins v. Godefroy*, Kings Bench (1831) 1.B. & Ad. 950.
4. *Coull's Bagots Executor & T'TEE Ltd* (1967) ALR 385.
5. *Currie v. Misa* (1875) LR 10 EX 153.
6. *De La Bere v. Pearson Ltd* (1908) 1 KB 280.
7. *Dunlop Pneumatic Tyre Co v. Selfridge Ltd* (1915) AC 847.
8. *Fredman v. Union Group PLC* (1997) EGCS 28.
9. *Hartley v. Ponsonby* (1857) 7 E & B 872.
- 10.*Horton v. Horton* (1961) 1 QB 215.
- 11.*Kennedy v. Broun*, Common Pleas (1863) 13 C.B. 677, 740.
- 12.*Lampleigh v. Braithwait*, Common Bench (1616) Hob 105.
- 13.*Logan v. Lee*, Supreme Court of Arkansas (1850), 5 Eng. 585, 587.
- 14.*North Ocean Shipping v. Hyundai Construction Co Ltd.* (1979) QB 705.
- 15.*Roscarla v. Thomas* (1842) 3 QB 234 ve *Re McArdle* (1951) Ch 669.
- 16.*Re Casey's Patents, Stewart v. Casey* (1892) 1 Ch. 104.
- 17.*Sherwood v. Woodward* (1600), Croke Elizabeth, 700.
- 18.*Stilk v. Myrick*, Kings Bench (1809) 2 Camp 317.
- 19.*Thomas v. Thomas* (1842) 2 QB 851.
- 20.*White v. Bluett* (1853)23 LJ Ex 36.
- 21.*Williams v Roffey Bros & Nicholls (Contractors) Ltd*, Court of Appeals (1989) 1 All ER 512.